

UITGELEZEN

Kleine geschiedenis van een nooit gehouden debat

Erik Laes, Lakshmi Chayapathi, Gaston Meskens en Gilbert Eggermont, *Kernenergie (on)besproken. Een geschiedenis van het maatschappelijk debat over kernenergie in België*, Acco, Leuven/Voorburg, 2007, 367pp.

De geschiedenis herhaalt zich, de eerste maal als tragedie, dan als klucht, zei Marx ooit. Zijn woorden schieten je vaak door het hoofd bij het lezen van het boek *Kernenergie (on)besproken* van Erik Laes e.a. Dit boek – in feite een bewerking van een eerder verschenen studie van het viWTA (Vlaams Instituut voor wetenschappelijk en technologisch aspectenonderzoek) – tracht de geschiedenis van het kernenergie-debat in ons land te reconstrueren op een wetenschappelijke, zo neutraal mogelijk manier. De schrijvers hebben hiervoor talloze krantenartikelen, parlementaire documenten, jaarverslagen, en publicaties van actiegroepen allerhande doorgenomen, en ze hebben ook een aantal bevoorrechte getuigen geïnterviewd. Op die manier wordt het maatschappelijke debat chronologisch in kaart gebracht.

Deel 1 - de "prehistorie"- schetst hoe tijdens WO II de race om de uitvinding van een kernwapen het nucleaire onderzoek vorm gaf, waarin de Verenigde Staten de leiding nemen, en hoe een blind vooruitgangsoptimisme leidt tot de eerste kernreactoren. Veiligheid en milieu zijn allermint een prioriteit voor het beleid, hoewel zich al van bij de ontwikkeling van kernreactoren ongelukken en incidenten voordoen. Kernstroom wordt "too cheap to meter", beweren de voorstanders, maar ondertussen weten we dat de

nucleaire droom van een onuitputtelijke energiebron niet is uitgekomen. "*Het Belgische kernprogramma past vooral in de koloniale politiek van de Generale Maatschappij (die zwaar woog op de Belgische economische besluitvorming) en was ook een zaak van technologisch prestige*" (p.43).

Deel 2 gaat over het kernenergie-debat in de jaren '70 en beschrijft hoe kernenergie in ons land verder werd uitgebouwd, maar ook hoe de oliecrisis en milieu-problemen aanleiding geven tot alternatieve energiescenario's. Het kernprogramma wordt uitgebreid en dit zonder enig debat. "*De beslissing om 60% van de elektriciteitsvoorziening nucleair te voorzien werd gezien als een ondemocratische politiek van het voldongen feit, leidend tot overcapaciteit en groeistimulering*" (p.87) stellen de schrijvers vast. Het beleid gaat het debat uit de weg door de oprichting van een 'Commissie van Wijzen', die zich over de aspecten van kernenergie moet buigen. "*Een en ander maakt duidelijk dat de overheid bereid was de belangrijkste beslissingen omtrent de uitbouw van het Belgische kernenergieprogramma over te laten aan de nucleaire sector zelf.*" (p.87)

Deel 3 beschrijft de jaren '80 waarbij de schrijvers vaststellen dat de nucleaire overcapaciteit in ons land de ontwikkeling van een beleid van energiebesparing en -efficiëntie verhindert. Bovendien stuurt de overheid onvoldoende het nucleaire programma. Grote ongelukken (Three-Mile-Island en Tsjernobyl) en schandalen wakkeren de controverse aan. Maar in die periode komt er ook een absoluut laagtepunt in het Belgische energiebeleid, wanneer in 1987 toenmalig energie- en begrotingsminister Guy Verhofstadt het nationale R&D-programma gewoonweg stopzet, zonder de continuïteit in expertise te garanderen. Dat

betekent een verlies in onafhankelijke expertise, en dus ook een terugslag in het publieke debat. *“Het afwijzen van de nucleaire optie ging echter niet gepaard met de door de regering vooropgestelde globale omkadering van het energiebeleid voor alle opties – WKK en energie-efficiëntie in het bijzonder. Integendeel, op het politieke niveau werden naar het einde van de jaren '80 nog weinig stimulansen gegeven om een breed maatschappelijk debat rond energiebeleid te ondersteunen”*. (p.125).

Deel 4 toont aan hoe in de jaren '90 het moratorium op nieuwe reactoren uitmondte in de wet op de kernuitstap, die er dankzij de groene regeringsdeelname komt. Het parlementaire MOX-debat in 1993 betekent een trendbreuk in de besluitvorming, want het is de eerste keer dat na een discussie ten gronde, het parlement een eerder genomen beslissing herroept. Opwerking van afval is niet langer een keuze. De schrijvers stellen dus vast dat de politiek van het voldongen feit van de jaren '60 moeizaam evolueert tot een politieke beslissing inzake de kernuitstap, die helaas evenmin ruim wordt beargumenteerd. Door deze wet laaide het debat over kernenergie wel opnieuw op, en alle eerder geuite argumenten worden ook nu gebruikt: veiligheid, kernafval, klimaatcrisis, de mogelijkheid van een globaal energiebeleid. Deze worden echter weinig of niet gebruikt voor het debat rond de toekomstige duurzame energievoorziening. Vooral de publieke opinie ligt aan de grondslag voor de kernuitstap: *“Er is dus bij de publieke opinie anno 2002 duidelijk een onvoldoende sociaal draagvlak aanwezig voor verdere investering in kernenergie, wat zich politiek vertaalde in de kernuitstap”* (p.167).

Deel 5 tenslotte, een naschrift dat niet in de oorspronkelijke viWTA-studie was opgenomen, schetst het meest recente debat (2003-2007). Deze periode wordt gekenmerkt door spanningen op de internationale energiemarkten, militaire spanningen en terroristische dreigingen. Maar ook de klimaatcrisis en andere

globale milieuproblemen winnen aan belang als beleidsthema's. De auteurs merken een hernieuwde aandacht voor de nucleaire optie. Zo willen de VS opnieuw de leiding nemen in de nucleaire ontwikkelingen wereldwijd: het ministerie van Energie van de VS onderzoekt de ontwikkeling van reactoren van de 4de generatie. Finland start de bouw van een kernreactor van de 3de generatie (maar deze beslissing zou in strijd zijn met de vrijgemaakte energiemarkt). En met de bouw van ITER gaat het onderzoek naar kunstmatige kernfusie een nieuwe fase in (maar de eerste commerciële toepassing wordt niet voor de tweede helft van de 21ste eeuw verwacht).

Het debat in België krijgt een andere focus. Met de overname van Electrabel door het Franse Suez komt België in de merkwaardige situatie dat een buitenlandse staat beslist over de energievoorziening van een andere staat, wat voert tot discussie. Tegenstanders focussen meer op de uraniumbevoorrading. Niet alleen is de uraniumvoorraad beperkt, de uraniumwinning maakt dat het CO₂-voordeel van kerncentrales kan verdwijnen. De voorstanders van kernenergie grijpen het klimaatthema aan om te pleiten voor het langer openhouden van de kerncentrales dan oorspronkelijk in de wet voorzien is, en stellen dat de afoming van de superwinsten van Electrabel/Suez kunnen dienen voor investeringen in alternatieven.

“De graduele afbrokkeling van de politieke steun voor kernenergie is wellicht een van de meest opvallende aspecten van het historische verhaal” stellen de schrijvers dan ook in hun nawoord (p.248). Waar vlak na WO II kernenergie zowat unaniem aanvaard wordt als het ultieme symbool van de vooruitgang, dat op termijn het energieparadijs op aarde zou mogelijk maken (de Belgische splijtstofcyclus), wordt in de jaren '60 deze visie bijgesteld tot een grootschalig kernprogramma, dat vervolgens nog meer wordt ingekrompen tot een bescheiden kernprogramma, om uit te monden in een diepe politieke con-

troverse met een moratorium op de bouw van nieuwe kerncentrales, met als gevolg de wet op de kernuitstap. Maar ook merken de auteurs tekenen van een mogelijke mondiale heropleving van kernenergie, waarbij naast industriële en militaire belangen ook de bevoorradingszekerheid en de klimaatcrisis argumenten vormen. Voor het zover is, moeten er vragen worden beantwoord, stellen de schrijvers. *“In de eerste plaats: is de nieuwe belofte geloofwaardig? Of kiezen we beter voor een nieuw energiep pad? En verder: wie gaat die keuze maken?”* (p.249)

Het vlot leesbare boek laat duidelijk zien dat op 20 jaar tijd onze maatschappij door een ver doorgedreven technologie-optimisme de omslag maakte van een economie die draaide op gas- en steenkolen naar een op olie- en (voor elektriciteit althans) op nucleaire energie gebaseerde economie. In die periode werd een uitgebreid van kerncentrales gebouwd, waardoor België vandaag nog steeds 55% van de elektriciteitsbehoefte uit kernenergie betreft. Dit boek is dan ook aanbevolen lectuur voor iedereen die bezorgd is om

de gevolgen van de klimaat- en energiecrisis, en is verplichte lectuur voor beleidsmakers. Het boek leest sterk de overtuiging dat ook de keuze voor een andere economie, een ecologische economie, gebaseerd op energiebesparing en energievernieuwing, gewoon een kwestie is van politieke wil. Maar die keuze wordt best gemaakt na een grondig, transparant en democratisch debat, stellen de schrijvers in de uitleiding van het boek. En ze voegen er meteen aan toe dat het kernenergie-debat ook moet gaan over veel fundamentele vragen zoals het vasthouden aan een economisch groei-model, de globalisering, of nog, de verantwoordelijkheid voor de planeet en de toekomstige generaties. *“Bovendien heeft debatteren over kernenergie in de toekomst voor België enkel zin als dit kadert in een globale lange termijnvisie op duurzame energievoorziening op lange termijn, die specifiek voor België rekening houdt met de beperkingen van een dichtbevolkt kwetsbaar gebied in een Europese context.”* (p.283)

Els Keytsman

Grenzen aan de consumptie

Dirk Geldof, *We consumeren ons kapot*, Houtekiet, Antwerpen, 2007, 197 blz.

Wie de media volgt, zou de indruk krijgen dat door de stijgende prijzen onze koopkracht als een pudding in elkaar zakt. Daarnaast is er de discussie over de maatregelen die we moeten nemen om het hoofd te bieden aan de klimaatwijzigingen. Maatregelen die vanuit economische hoek veel weerstand oproepen, omdat ze de economische concurrentiepositie van Belgische bedrijven zouden schaden en zo ook de welvaart in ons land. Twee zaken zijn hierbij belangrijk. Ten eerste het gegeven dat de twee net vermelde maatschappelijke discussies los van elkaar gevoerd worden, terwijl ze al-

les met elkaar te maken hebben. Ze gaan namelijk alle twee – bewust of onbewust – uit van de vooronderstelling dat zonder economisch groei – dus steeds meer produceren en consumeren – er geen toekomst is. Waarbij elke kritische beschouwing over hyperconsumptie achterwege blijft, of als zeer ongewenst wordt beschouwd. Nochtans blijkt al jaren dat de toegenomen welvaart en koopkracht in de westerse landen niet langer leidt tot meer welzijn en geluk. Integendeel, terwijl de druk op het milieu onhoudbaar is geworden blijkt het geluksgevoel in de rijkste landen achteruit te gaan.

Daarom is *We consumeren ons kapot* van Dirk Geldof een belangrijk boek op het juiste tijdstip. Het maakt duidelijk dat *business as usual* geen optie is, noch voor het milieu, noch voor de toekomstige